

S. Turcsányi Ildikó: 120 éve hunyt el Kossuth Lajos, Békés város első díszpolgára

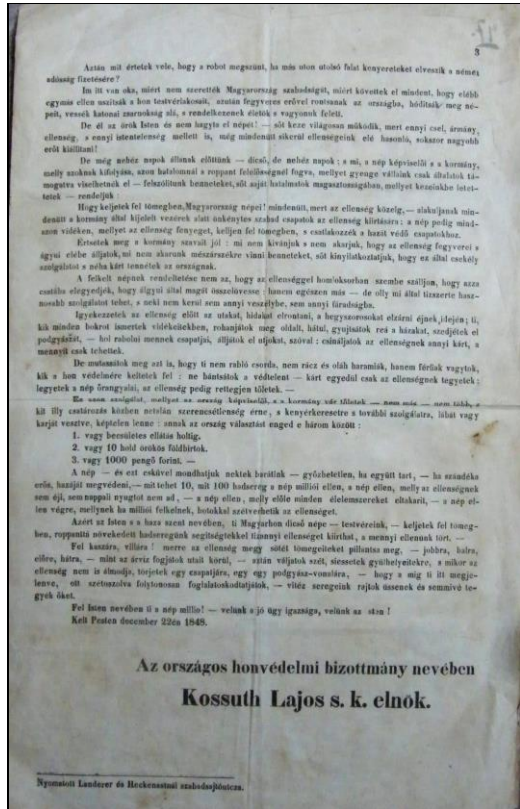
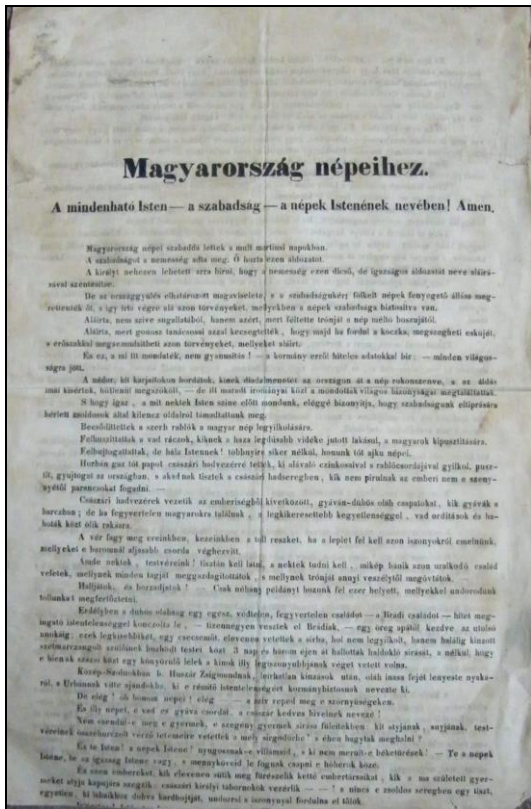

Jantyk Máttyás: Kossuth Lajos
(JMM.Km.82.99.1.)

nép emlékezetében – napjainkig – megőrizte. A jobbágyfelszabadításban betöltött kulcsszere-

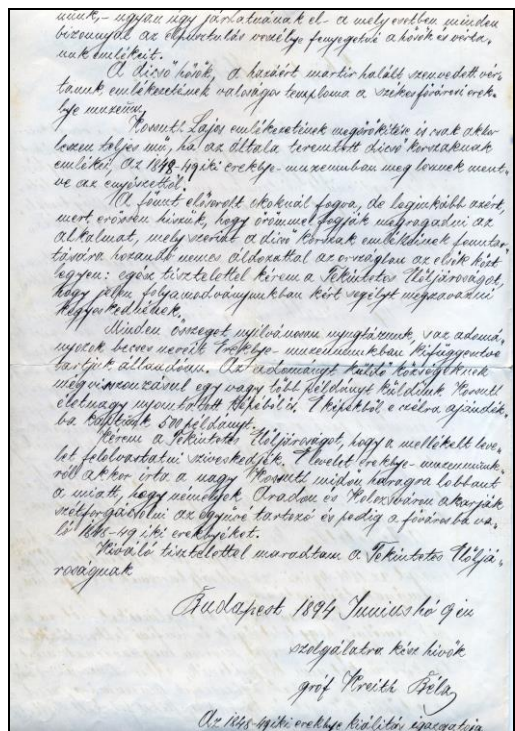
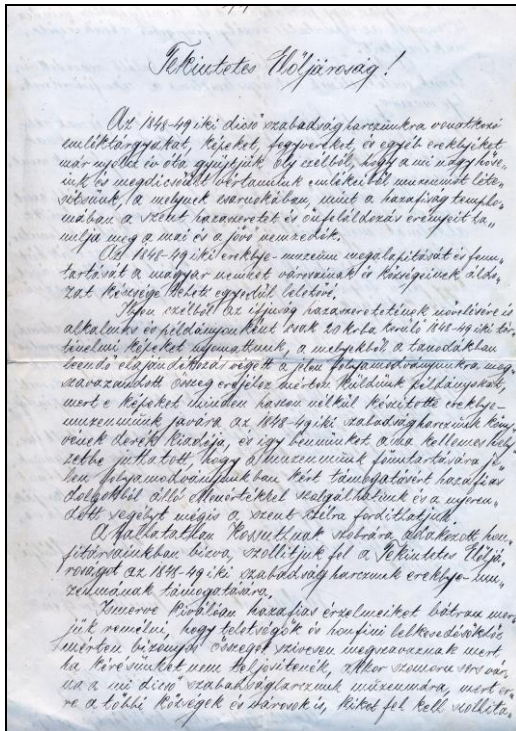
Kossuth Lajosra emlékezve először halálakör íróasztalán talált utolsó sorait idézzük:

"Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar! Ez az a múlt, amelynek én embere vagyok, ez az a múlt, melynek emlékét feleleveníti a magyar népnél az én nevem ... Az óramutató nem szabályozza az idő folyását, de jelzi, az én nevem óramutató, jelzi az időt, mely jönni fog, melynek jönni kell, ha a magyar nemzet számára még tartottak föl jövőt a végzetek és annak a jövőnek neve: szabad haza Magyarország szabad polgárainak, annak a jövőnek neve: állami függetlenség." Talán Kossuth Lajos idézett szavai is érthetővé teszik, miért volt a személyét övező tisztelet oly nagy nemcsak 1848-49-ben, de még évtizedekig a szabadságharc után is. Városunkban is valószínű kultusz alakult ki alakja körül, mely jóval halála után is meghatározó volt a békési polgárok gondolatvilágában. De nemcsak nálunk volt ez így, hanem szerte a nagyvilágban. Neve a polgári átalakulás, a demokratizmussal összefonódó liberalizmus, a szabad Magyarország ügye iránt elkötelezett politika szimbólumává vált, s ezt a jelképes erőt a magyar

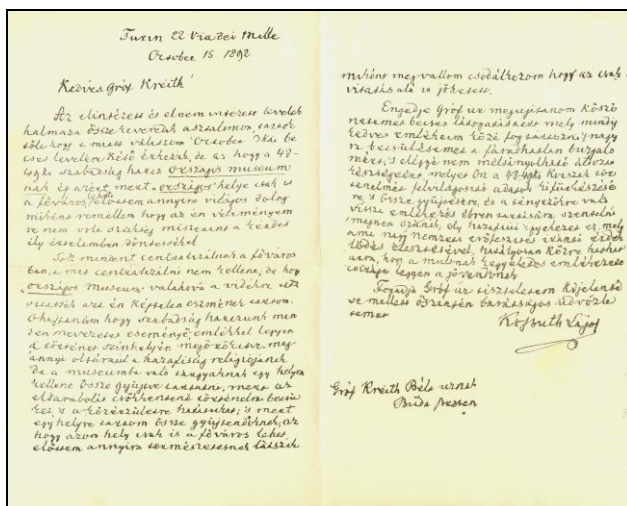
Kossuth Lajosnak, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökéként a haza védelmére szólító felhívása,
kelt 1848. december 22-én (JMM.Td.80.562.1.)

pe alapján alakja – 19. századi nagyjaink közül jószerivel egyedüliként – minden magyar történelmi tudatának részévé vált. A magyar szabadság nemzetközileg is legismertebb alakja. Szobra áll New Yorkban, tere emléktáblával Párizsban, továbbá ő az egyetlen külföldi állam-

1893-ban országos mozgalom indult egy 1848-49-es ereklyemúzeum létrehozására. Az ereklyekiállítás leendő igazgatója, gróf Kreith Béla Békés község előljáróságát i felszólította a kezdeményezés támogatására. A békési előljáróság a kérésnek eleget téve 50 Ft hozzájárulást szavazott meg. (JMM.Td.80.98.1.)

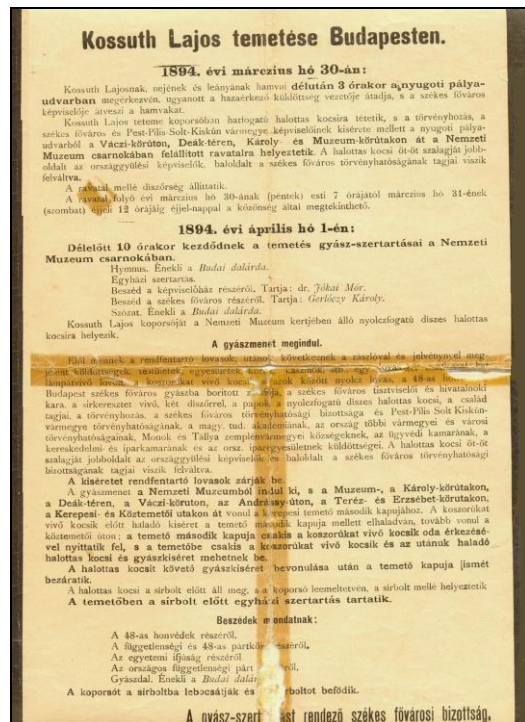
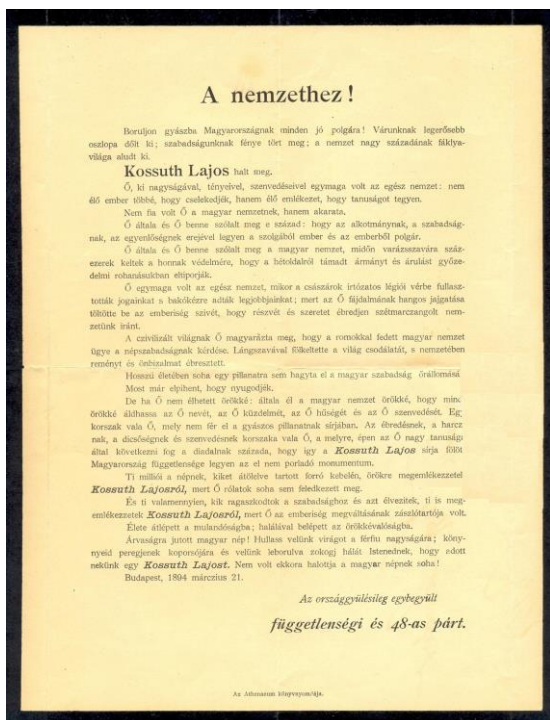
férfi, akinek szobrot állítottak a Capitoliumban. Magyarországon neki van a legtöbb szobra, a települések nagy részén közterület viseli a nevét, kultusza pedig ma is élő. Emlékét a Békés Városi Jantyk Mátvás Múzeum Történeti Gyűjteményének tárgyai is őrzik.

Kossuth Lajos kézírásaként közkézben forgó levél, melyben örömmel üdvözlí az 1848-as ereklyemúzeum gondolatát (JMM.Td.80.107.1.)

Kossuth Lajos (Monok, 1802. szeptember 19. – Torino, 1894. március 20.) a Batthyány-kormány pénzügyminisztere, a Honvédelmi Bizottmány elnöke, Magyarország kormányzó-elnöke. A nemzeti függetlenségért, a rendi kiváltságok felszámolásáért s a polgári szabadságjogok biztosításáért vívott 19. századi küzdelem egyik legnagyobb alakja, a magyar szabadságharc szellemi vezére. Máig egyike azoknak, akik a magyar nép emlékezetében leginkább megtestesítik az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot, Széchenyivel és Petőfivel együtt. Bár nevét mindenki ismeri (egykes kutatások szerint Szent István mellett ő a legismertebb magyar történelmi személyiség), életével nem árt kicsit jobban megismerkedni:

1802-ben született Monokon, az elemi iskolát Sátoraljaújhelyen a piaristáknál végezte. Tanulmányait Eperjesen az evangélikus kollégiumban majd a Sárospataki Református Kollégiumban folytatta, ahol jogot tanult. Ügyvédi oklevelét 1823. szeptember 26-án kapta meg. 1824 és 1832 között ügyvédi gyakorlatot folytatott szülőföldjén, Zemplén vármegyében. A megyei politikai életbe 1830-ban, a reformellenzék tagjaként kapcsolódott be. 1832 végén került a pozsonyi országgyűlésre, mint távollévő főrendek képviselője. Itt szerkesztette az Országgyűlési Tudósításokat (1832-től 1836-ig), amelyben a liberális reformellenzéknek a társadalmi haladásért és a nemzeti érdekek védelmében vívott harcát (azért, hogy elkerülje a cenzúrát) sokszorosított magánlevelek formájában népszerűsítette. A reformországgyűlés 1836 tavaszi berekesztése után hasonló szellemben szerkesztette a megyegyűlésekről beszámoló Törvényhatósági Tudósításokat (1836–37). Ez az időszak már nem állott diétai oltalom alatt, a nádor tilalommal lépett közbe és az egyes leveleket a postán lefoglalták. Börtön-

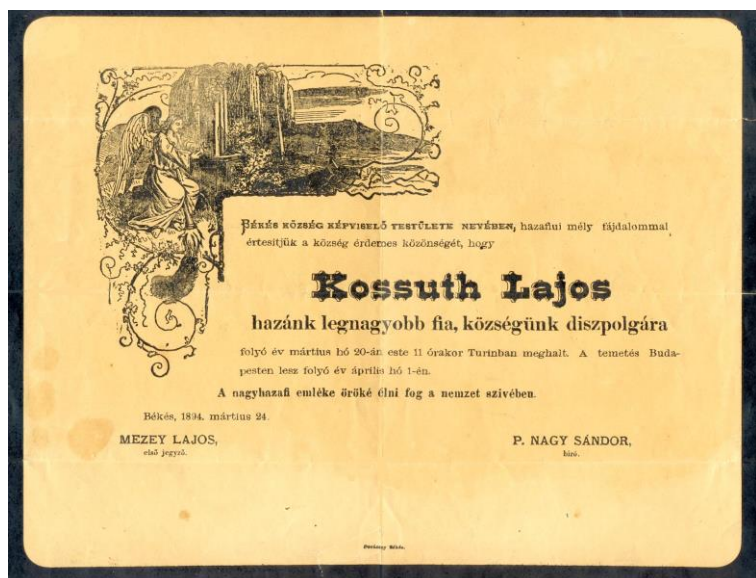

Tudósítás Kossuth haláláról (JMM.Td.80.99.1. és a budapesti temetés menetrendje (JMM.Td.80.103.1.)

büntetésre ítélték, bár politikai tekintetben egyenesen javára vált az üldöztetés: a mártíromság minden szónál és írásnál fényesebben hirdette hazafiságát.

1840 májusában szabadult, a többi politikai fogollyal együtt amnesztiát nyert. Ekkor, 1840-ben nevezte el későbbi nagy ellenfelét, Széchenyi Istvánt, a „**legnagyobb magyar**”-nak. 1841. január 9-én Pesten feleségül vette meszlényi Teréziát, akitől három gyermeke született, Ferenc Lajos Ákos, Vilma és Lajos Tódor Károly. E házasságot - az ara katolikus volt - a pesti plébános nem akarta megáldani, így Kossuth személyesen is érdekelve volt az akkoriban a közvéleményt legerősebben foglalkoztató vegyes házassági sérelem kérdésében.

Kiszabadulása után, 1841 januárjától a Pesti Hírlap szerkesztője volt. A kormánykörök nem tartották veszélyesnek a kis példányszámban megjelenő lap hatását, Kossuth azonban megteremtette a modern magyar politikai újságírást. Vezércikkei sorra vették a gazdaság és a társadalom problémáit. Kossuth önálló nemzetállamot akart a birodalmon belül (nemzeti önrendelkezés), de felismerte, hogy a nemesség nem birkózhat meg az új haza és új társadalom teremtésének feladatával az egész nép (főleg a parasztság) támogatása nélkül, ezért érdekegyesítést akart. Ehhez szükség volt a jobbágyfelszabadításra. Az 1839-40-es országgyűlésen elfogadott önkéntes örökváltsággal csak a jobbágytság töredéke volt képes megváltani magát, ezért kötelező örökváltság bevezetését szorgalmazta, amelynél a kárpótlást az állam magára vállalja. Az anyagi alap megteremtéséhez azonban elkerül-

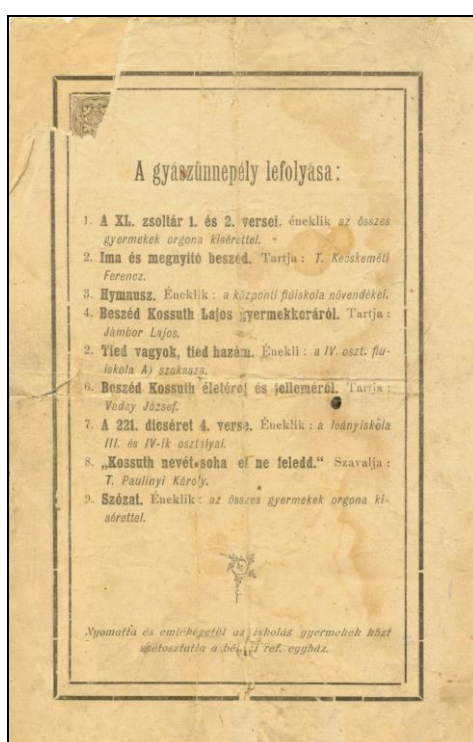
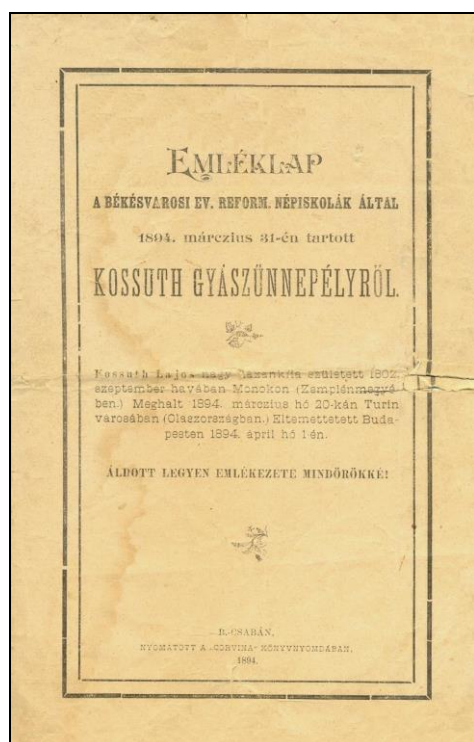

Békés község által kiadott gyászjelentés (JMM.Td.80.100.1.)

hetetlen volt a nemesség megadóztatása, a köztelherviselés, a nemzeti egység pedig feltételezi a politikai szabadságjogok kiterjesztését is (törvény előtti egyenlőség, a nemesi vármegye népképviselői alapokra helyezése, hosszú távon pedig népképviselői országgyűlés és felelős kormány). 1844. július 1-jén „önként” elhagyta a lapot, miután a Pesti Hírlap kiadó tulajdonosa, Landerer nem adta meg a kialakult bért, és ezután a Védegylet folyóiratába, a *Hetilap*ba írta cikkeit.

Felismerte, hogy „ipar nélkül a nemzet félkarú óriás”, ezért önálló nemzeti ipart kell teremtenünk, de a szabad kereskedelem helyett védővámokkal, mert közös vámterület esetén a cseh és osztrák ipar megfojtaná a magyar kezdeményezéseket. Az 1843–44-es országgyűlésen azonban nem sikerült kivívni az önálló magyar vámterületet. A Védegylet megalapítását 1842-ben végül megyei szinten – Tolnában – kezdeményezték, azonban a korszak egyik legnagyobb botrányával omlott össze. Kiderült ugyanis, hogy a Védegylet kitűzőit Bécsben készítették.

Nagy szerepet játszott abban, hogy 1847-ben megalakult az Ellenzéki Párt, melynek programját lényegében ő fogalmazta meg. Az 1847–48-as országgyűlésen, egy éles

A békési iskolákban lefolyt gyászünnepele emléklapja (JMM.Td.80.108.1.)

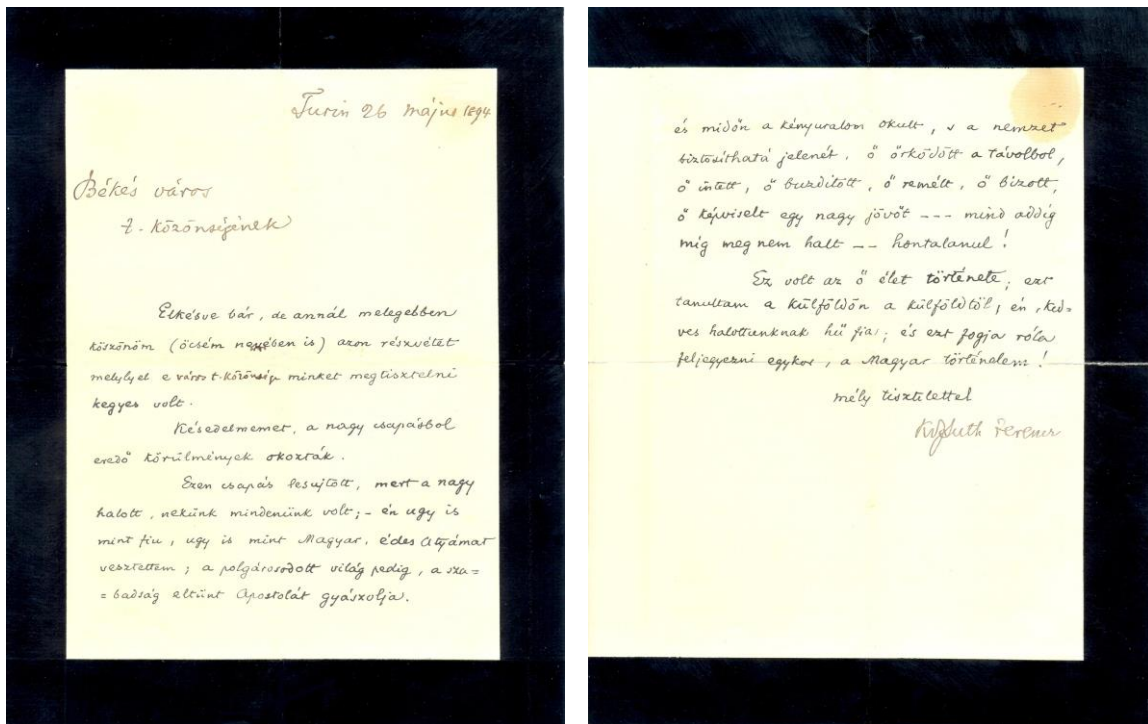
választási küzdelem után már Pest megye követeként vett részt. Az alsótáblán ő vezette az ellenzékot. Hamar rádöbbsent: azonnali, érdemi előrelépés szükséges a jobbjágykérdésben. Az azonnali örökváltság – állami kárpótlás – közadózás – pénzügyi önállóság – alkotmányos reform olyan egyszerre megvalósítandó programláncolatot alkot, amelyet még az 1847 végén kezdődő országgyűlésnek meg kell valósítania. A program tehát készen állt, 1848 forradalma pedig lehetővé tette az érdemi áttörést. Az első felelős magyar országgyűlés alakulását megelőző 1848-as választásokon Pest szabad királyi város belvárosi kerületében indult, amit meg is nyert.

Az 1848. februári francia forradalom hírére március 3-án felirati javaslatában az ellen-

Képek Kossuth Lajos budapesti temetéséről

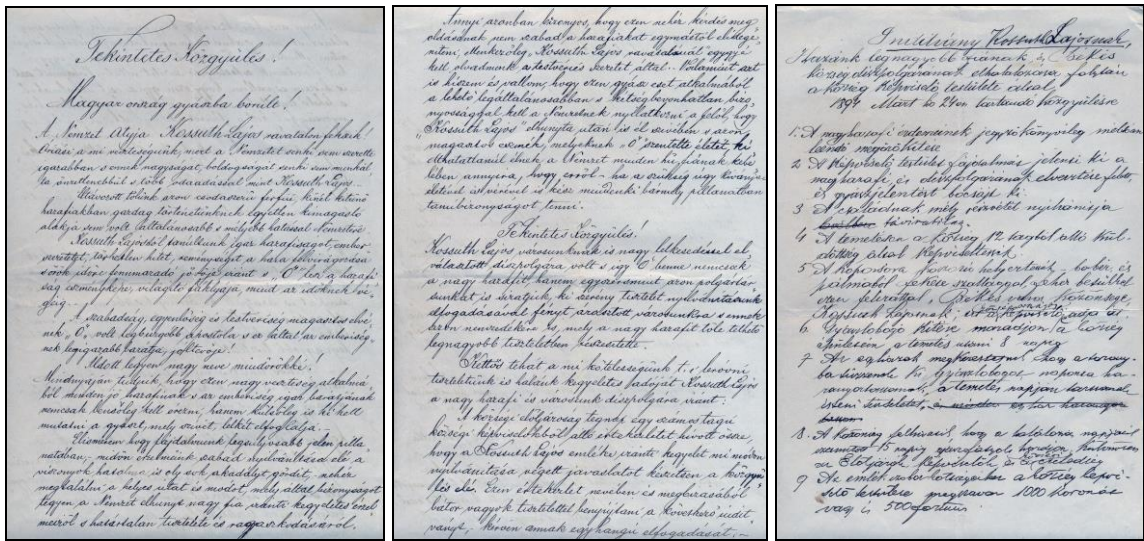
zék programjának sürgős törvénybe iktatását követelte. Döntő szerepe volt abban, hogy az országgyűlés megszavazta a forradalmi átalakulás eredményeit rögzítő törvényeket és a bécsi küldöttség kikényszerítette Bécs hozzájárulását. A Batthyány-kormányban pénzügyminiszter

Kossuth Ferenc Turinban kelt levele, melyben köszönetet mond a békésieknek a temetésen való megjelenésért (JMM.Td.80.102.1.)

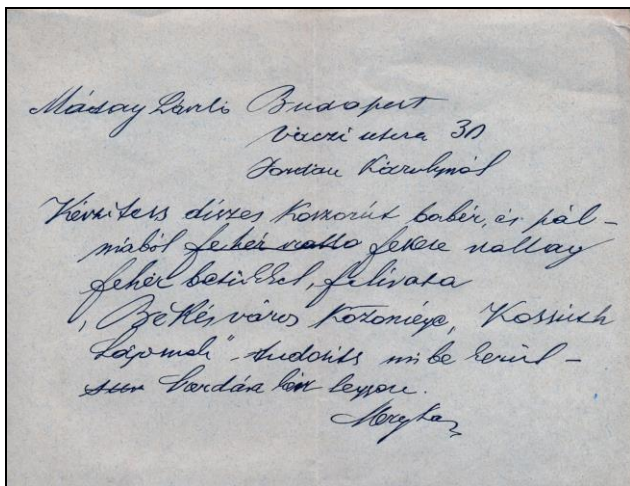
lett, nevéhez fűződik az önálló magyar pénz (Kossuth-bankó) megteremtése és az ország első

költségvetésének összeállítása. Visszatért régi foglalkozásához is: július 1-jétől megjelent a Kossuth Hírlap-ja, melyet ő sugalmazott és melyben ő írta a legizgatóbb cikkeket. Szeptember 15-én Kossuth javaslatára választotta meg az országgyűlés a védelem megszervezésére az Országos Honvédelmi Bizottmányt. Szeptember végén nagy sikerű toborzókörúton (állomásai Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét, Szeged, Szolnok és Abony voltak) szólította fel az Alföld népét a haza és a jobbágy-felszabadító forradalom védelmére. A Batthyány-kormány lemondásával a végrehajtó hatalom gyakorlása a Honvédelmi Bizottmányra szállt, amely Kossuthot választotta elnökévé. Nemcsak az ausztriai kormány, hanem maga a nemzet is azonosítani kezdte személyét a forradalom, a szabadságharc ügyével. A szabadságharc további menetében óriási feladatokat oldott meg mind a hadsereg megszervezése, mind a nemzeti ellenállás gazdasági, társadalmi és politikai feltételeinek megteremtésében.

Kossuth halálának hírére a békesi képviselőtestület közgyűlést hívott össze, melyen határozatot hoztak emlékének megőrzésére. A teendőket pontokba foglalták és utasítást adtak a ravatra helyezendő koszorú megrendelésére is. (JMM.Td.80.101.1.)

Miután Windisch-Grätz 1848-ban legyőzte a felsődunai magyar sereget és Pesthez közeledett, Kossuth az országgyűléssel együtt Debrecenbe költözött. Beszédeket tartott az országgyűlésen, levelezett a hadvezérekkel, utasításokat, parancsokat küldözgetett, majd maga is elindult a táborba, vitézségre buzdítva a katonákat. Amellett még kezében volt az egész polgári kormány is, különösen a pénzügy. Az 1849. március 4-ei osztrák alkotmány, mely Magyarország jogait végképp megsemmisítette, valamint az erdélyi és a tavaszi hadjárat szerencsés kimenetele újra igazolták irányát és politikáját. Ekkor szánta el magát a legutolsó végzetes lépésre. Kezdeményezésére a debreceni nemzetgyűlés 1849. április 14-én a Függet-

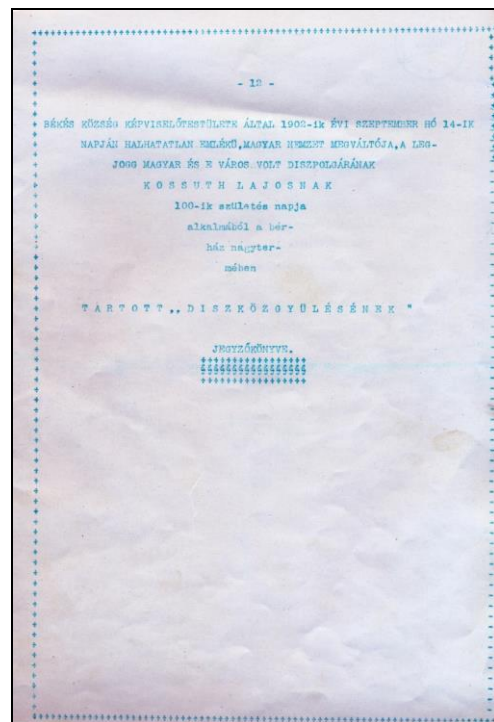
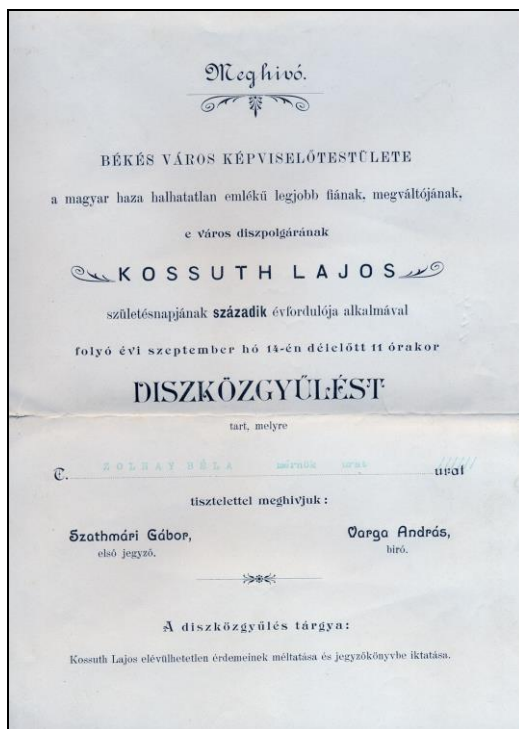
Mezey Lajos békesi jegyző utasítása a koszorú megvásárlására

lenségi Nyilatkozatban kimondta a Habsburg-ház trónfosztását. Kossuthot ugyanazon az ülésen ideiglenes államfővé, kormányzó-elnökké választották. A szabadságharc végső szakaszá-

ban felismerte, hogy új intézkedések lennének szükségesek a magyarországi nem magyar népek nemzeti jogainak biztosítására.

Buda elfoglalása volt a magyar ügy utolsó diadala. Kossuth Pestre tette át a kormány székhelyét, de az osztrákok újabb betörése és az orosz intervenció miatt csak rövid ideig volt itt maradása. Az országgyűléssel együtt Szegedre, majd Aradra vonult. Ezalatt Görgey nyíltan megtagadta az engedelmességet a kormány iránt és maga a miniszterelnök, Szemere Bertalan is Kossuth ellen fordult. A temesvári csata után, ahol Haynau legyőzte Bemet és Dembinszkyt, Kossuth 1849. augusztus 11-én Aradon Görgeyre ruházta a legfőbb polgári és katonai kormányzatot, aki röviddel ezután – mivel a nagyobb áldozattal járó további harc értelmetlenné vált – letette a fegyvert. Szeptemberi vidini levelében aztán Kossuth igaztalanul árulással vádolta Görgeyt, ami 150 évig akadályozta a nagy hadvezér reális értékelését. Kossuth még aznap eltávozott Aradról Lugos felé. A világosi kapituláció után török földre menekült, előbb azonban Orsovánál, magyar földön elásatta a Szent Koronát.

A török szultán vendégszeretetében részesítette a menekülteket. Gyermekeinek azonban csak 1850-ben engedte meg az osztrák kormány, hogy apjukhoz távozzanak. 1851 szeptemberében hagyták el Törökországot, egy amerikai gőzös fedélzetén Angliába utaztak. Kossuth útja valóságos diadalmenet volt, az ünnepléstől azonban távol maradt a hivatalos világ,

A békési képviselőtestület Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóján díszközgyűlést tartott. A közgyűlés meghívója (JMM.Td.97.11.1.) és jegyzőkönyve (JMM.Td.80.97.1.)

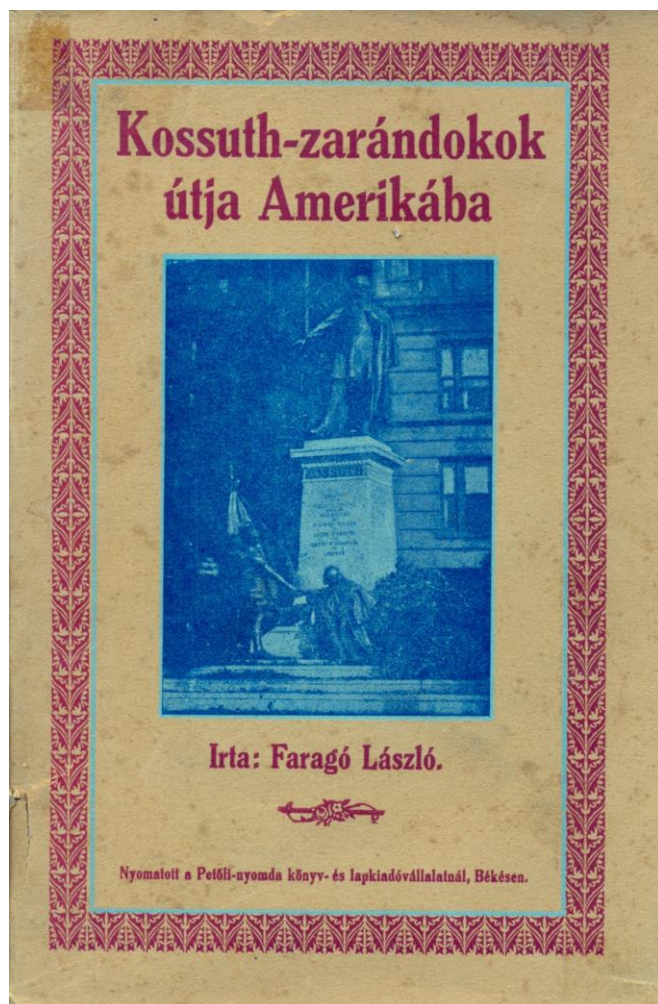
Amerikával ellentétben, ahová 1851 végén érkezett. Visszatérve Londonban lakott, ahol a parlamenti és irodalmi világban sok fontos összeköttetést szerzett. A következő években Kossuth arra számított, hogy a nagyhatalmak közötti konfliktus mégiscsak lehetővé teszi Magyarország felszabadítását. 1859-ben a francia–olasz–osztrák háború előkészítése idején megalapította a Magyar Nemzeti Igazgatóságot Teleki Lászlóval és Klapka Györggyel és megindította a Magyar Légión szervezését. Bár III. Napóleon fényes győzelmet aratott Solferinónál, békét kötött Ausztriával, mert Ausztriát a nagyhatalmi egyensúly fontos elemének tekintették. Garibaldi 1860-as szicíliai partraszállása újabb reményeket ébresztett. Katonái között sok magyar harcolt, és sikerei újabb olasz-osztrák háborút eredményezhettek volna. Erre az esetre ismét

létrejött a Magyar Légión, Kossuth pedig az olaszokkal való együttműködésről tárgyalt. A háború azonban elmaradt.

A hazai és szomszédos testvéreikkel való összefogás gondolatát sok utópisztikus elemet is tartalmazó, a már felszabadult népek majdani Dunai Konföderációjára vonatkozó utópisztikus tervében (1862. május) fejtette ki. Kossuth 1861-ben Itáliába költözött, ahonnan egyre nagyobb aggodalommal figyelte a kiegyezéshez vezető osztrák-magyar tárgyalásokat.

Deák Ferenchez intézett híres Cassandra-levelében (1867) bírálta a kiegyezést, a nemzet önrendelkezési jogának feladásával vádolta, és kitarzott a teljes függetlenség követelése mellett. Deák és párthívei azonban az adott viszonyok között elkerülhetetlennek tartották a kiegyezést. Mai értékelésünk szerint ez a reális kompromisszumnak nevezhető kiegyezés volt az akkor elérhető, viszonylag legjobb megoldás, minden esetleges következményével együtt.

Kossuth 1865-től – néhány éves megszakítással – Torinóban élt. 1877-ben, országos érdeklődéstől kísérve, 100 ceglédi találkozott a Turin melletti Collegnoban az emigráns Kossuthal, hogy hazahívja a város országgyűlési képviselőjének. Kossuth nem jött haza, de a „turini százak”, majd leszármazottaik később minden évben megünnepezték az utazás évfordulóját.

Faragó László gimnáziumi tanár könyv alakban is megjelent beszámolója amerikai útjáról (JMM.908B;F18;84)

Idős korára anyagi gondokkal kellett küzdenie. 1879-ben kezdte összeállítani életének emlékeit, különösen az emigráció történetére vonatkozó iratait. *Irataim az emigrációból* címmel közrebocsátott három kötete az emigráció 1859–1862 közötti tevékenységéről számol be. Ezeknek sikerre biztosította megélhetését és késő vénségéig megvolt az a büszke öntudata, hogy munkájával keresi meg kenyerét.

1889-ben a magyar kormány által életbe léptetett intézkedés folytán elvesztette magyar állampolgárságát, ami széles körű felháborodást váltott ki. 1879-ben ugyanis a magyar képviselőház elé terjesztettek egy törvényjavaslatot a „magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről”. A törvény 31. §-a értelmében „*azon magyar állampolgár, ki a magyar kormány vagy osztrák-magyar közös miniszterek megbízása nélkül tíz évig megszakítás nélkül a magyar korona területének határain kívül tartózkodik, elveszti magyar állampolgárságát.*” A törvény nem vonatkozik azokra, akik a tíz év alatt valamely osztrák-magyar konzultól kül-

földön tartózkodási engedélyt kérnek vagy valamely konzuli község anyakönyvében felvetetik magukat. A törvényt 1879. december 20-án szentesítették. Kossuth Lajos ekkor már 30 éve élt külföldön, száműzetésben. A törvényben foglalt követelményeknek nem felelhetett meg, mert

„ez annyit tenne, mint magamat osztrák–magyarnak vallani, ami soha életemben nem voltam, nem vagyok és soha nem is leszek semmi feltétel alatt, semmi áron”.

Megyeri Sándor békési és Sulcz János monoki kisbirtokos, Monok (Kossuth szülőfaluja) bírja az Amerikába tartó Olympic hajó fedélzetén, 1928. Fotó Faragó László könyvéből.

Tisza Kálmán miniszterelnök ekkor azt a kompromisszumot javasolta, hogy valamely város díszpolgára, ha állampolgárságát fenn akarja tartani, egyszerűen az illető város polgármesterének jelentse be ezt a szándékát. A javaslatból nem lett ugyan semmi, de a városok egymás után avatták Kossuth Lajost díszpolgárrá. Kossuth így reagált e lépésekre: "Hazám törvénye elutasított, hazám harmincegy városa magához ölelt." E városok sorában volt Békés is, ahol a képviselőtestület - Szegedi Károly református lelkész indítványára - egyhangúlag a város első díszpolgárává választotta, s ugyanekkor 300 forintos Kossuth-alapítványt létesített.

1894 márciusában hosszabb betegeskedés után ledöntötte a lábáról az influenza, végleg ágyának esett. 1894. március 20-án, este tizenegy óra előtt öt perccel meghalt. 1894. március 30-án, kevéssel éjfél után elindult Magyarországra a Kossuth, valamint felesége és lánya hamvait szállító különvonat. Osztrák területen közöny kísérte a halottat, a csáktornyai határlomlás után azonban gyászolók ezrei álltak a vasút mellett, beszédek mondtak, a Kossuthnótát énekelték azokon az állomásokon, ahol a Budapestre tartó vonat rövid időre megállt. Holttestét két nap múlva, vasárnap, április 1-jén a Magyar Nemzeti Múzeum csarnokában ravatalozták fel. Budapest városa, melynek díszpolgára volt, nevéhez és érdeméhez méltó temetésről rendelkezett, melyhez az ország minden részéből tódultak a gyászoló küldöttségek. Közadakozás folyt, hogy a Kerepesi úti temetőben levő sírját mauzóleum ékesítse és emlékét szobor hirdesse. Az országgyűlésen a képviselőház elnöke, Wekerle Sándor miniszterelnök, Apponyi Albert, Justh Gyula és Herman Ottó mondott beszédet. Temetésénél Jókai Mór, Horánszky Nándor és Herman Ottó búcsúztatták. Az országgyűlés küldöttségét Andrássy Tivadar alelnök vezette, mivel az elnök, Bánffy Dezső „halaszthatatlan teendőre” hivatkozva nem tartózkodott Budapesten. Hozzá hasonlóan – Ferenc József utasítására – a temetésen sem a hadsereg tagjai, sem az államhatalmi szervek munkatársai nem vehettek részt hivatalosan. De a Nemzeti Múzeumtól a Kerepesi úti temetőbe közel félmillió temetési menet kísérte végső útján a magyar szabadság atyját.

Nemzeti gyászként élte meg városunk is Kossuth halálhírét. Békés képviselőtestülete saját gyászjelentést adott ki, ez alkalommal nevezték el a Vasút utcát Kossuth utcának. Ravatalára koszorút küldött és 12 tagú küldöttséggel képviseltette magát a temetésen, ahol Békésről összesen 62-en vettek részt. A következő évben Kossuth-arckép festését rendelte meg a bé-

kési

New York 1928, a Kossuth-szobor leleplezése magyar városok polgármestereinek jelenlétében.
Fotó Faragó László könyvéből.

képviselőtestület Jantyk Mátyás festőművésztől, múzeumunk névadójától, aminek leleplezése az 1896-os milleneumi év egyik legrangosabb eseménye lett. A kultusznak még egy nagy helyi fellángolását ismerjük: 1928. március 15-én New Yorkban Kossuth-szobrot avattak, melyre országos zarándoklat indult. Békésről hárman vettek részt az úton, melyről egyikük, Faragó László gimnáziumi tanár állandó tudósításokat küldött a Békési Hírlapba, és még ugyanebben az évben élményeit könyv alakban is közreadta.

A Kossuth-szobor Békésen, a Kossuth utca elején

Régi adósságát törlesztette városunk, amikor halálának 110. évfordulója alkalmából mellszobrot helyeztek el a nevét viselő utca elején. A mellszobor Lantos Györgyi és Máté István hódmezővásárhelyi művész-házaspár alkotása, a szobor posztamentjét Minya Gábor békési kőfaragó készítette. Az avatóbeszédet Mester Péter, a Békési Városvédő és Szépítő Egyesület elnöke tartotta. A szobrot Vámos László volt városvédő elnök, a terv megálmodója és városunk polgármestere, Pataki István leplezte le.